

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ז' דחנוכה תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ת"ה

בגמרא (ראש השנה יח:) אתמר רב ורב חנינא אמרי בטלה מגילת תענית, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית וכו'. מתיב רב כהנא, מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר נורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הו, דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית], ואמרו להם צאו והתענו [עשו תשובה] על מה שהתעניתם. אמר רב יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה. אמר ליה אביי ותיבטיל איהי ותיבטל מצותה. אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא נכבר הוא גלוי לכל ישראל על ידי שנהגו בו המצות, והחזיקו בו כשל תורה, ולא נכון לבטלן ע"כ. ואכתי יש להבין עומק טעמם שלא בטלוה. וגם אריכות לשון רש"י בזה צריך ביאור.

עם כל זה אין לדמות נר חנוכה לדין זה, להוסיף שמן לדלוק יותר משיעורו, ולומר שכל מה שמוסיף הוא גם כן חלק מהמצוה. והוא, דבגמרא יש לומר דמיירי שאוכל יותר מהכזית בשיעור של כדי אכילת פרס, דנחשב הכל לאכילה אחת, ועל כן גם מה שאוכל יותר מכזית הוא בכלל אכילה דמצוה, לא כן בנר חנוכה שדולק יותר אחר שנגמר כבר המצוה. וביאורו, כי באכילת איסור אסרה תורה באכילת שיעור כזית איסור, ולא חייבה כשאוכל פחות מכשיעור. ולכאורה לא יתחייב האוכל כזית איסור לאט לאט, שהרי כל בליעה הוא פחות משיעור, ולא יתחייב רק כשבולע כל הכזית יחד. ולזה באה הלכתא דכל מה שאוכל באכילת פרס, נחשב כאכילה אחת, כאילו בולע ביחד כל הכזית. ולכן כמו כן גם באכילת מצוה, כל מה שמוסיף לאכול מצוה בשיעור אכילת פרס, הוא הכל אכילה אחת, וכל מה שנאכל בשיעור אכילת פרס הוא בכלל המצוה. אבל בנר חנוכה, שמוסיף להיות דולק אחר שעבר כבר זמן המצוה, יש לומר דאין זה הדלקה של מצוה כלל.

ולכאורה מוכרח לומר כן, דמה שאוכל מצוה יותר אחר שיעור אכילת פרס הוא אכילה של רשות, דהא אמרינן (פסחים קטו.) השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן, מברך על אכילת מצוה ואכיל, והדר מברך על אכילת מרור ואכיל, והדר אכל מצוה וחטא בהדי הדדי בלא ברכה, זכר למקדש כהלל ע"ש. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) דאם היה אוכל מצוה בלא מרור תחלה, כשהיה כורכן אחר כך, אתי מצוה 'דרשות' ומבטל מרור דרבנן ע"כ. הרי דקורא אכילת מצוה השנייה, אכילה דרשות. ונראה דכיון דאין אוכל מצוה השנייה בתוך אכילת פרס של מצוה הראשונה, אין בה כבר מצוה והוי מצוה של רשות.

וכן מבואר מדברי התוספות (ראש השנה כח: ד"ה ומנא), שכתבו דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים וכו'. וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום, או אוכל בפסח כמה זיתים של מצוה, אין זה בל תוסיף ע"ש. הרי שדנו לומר אי איכא איסור באכילת כמה זיתים מצוה, ואם כן ודאי דסבירא להו דליכא מצוה במה שמוסיף יותר משיעורו. ולכן גם אי נימא דבמה שמרבה באכילת פרס נחשב כאכילה אחת, אבל אחר שנגמר המצוה, הוי רק אכילת רשות.

והנה מנהג ישראל תורה שמדליקין גם בבית הכנסת, וגם מברכין משום פרסומי ניסא (שו"ע א"ח סימן תרעא-ז). ואף דבבית הכנסת הוא רק מנהגא, מכל מקום מברכין עליו כמו שמברכין על הלל דראש חודש שאינו אלא מנהג ע"ש. ויש להבין איך מתחלה הנהיגו כן, דבר שמצותו הוא על כל יחיד על פתח ביתו, שיעשו כן גם בבית הכנסת, שאין אדם יוצא בו, וצריך לחזור ולהדליק בביתו (שו"ע). ולא מצינו כן בשום מצוה שנתחייבו ישראל, לעשות דוגמתו בבית הכנסת, שאין על מקום זה סרך מצוה.

*

ומתחלה נמשיך במה שדברנו ביומי דחנוכה, אי המדליק שמן יותר מהשיעור, יש בזה קיום מצוה, או הוי נר של רשות. ונבאר הדברים לענין אכילת מצוה בליל פסח, אם אחר שגמר לאכול כזית מצוה, ממשיך ומוסיף לאכול עוד, אי יש בזה תוספת מצוה. במהר"ל בספרו גבורת ה' (פרק מוח) כתב, דמהא דקאמר רבי יהושע בן לוי (פסחים קח.) השמש שאכל כזית מצוה בהסיבה יצא וכו', נראה כי אכילת כזית שאכל בכל מקום, היינו לענין זה שיוצא בו, אבל אם אכל יותר, הכל נחשב אכילת מצוה של מצוה וכו'. וכן פירש הרמב"ם עכ"ל. והנה לא ביאר כוונתו, ולא הראה מקום ברמב"ם, וכנראה שהכוונה על מה שכתב (ה' חמץ ומצה ו-א) מצות עשה מן התורה לאכול מצוה וכו', ומשאכל כזית יצא ידי חובתו עכ"ל. ולא אמר מצות עשה לאכול 'כזית' מצוה. והיינו כי מצות אכילה אין לה שיעור למעלה, ומכל מקום על כזית יש חיובא. – ומבואר מדבריו דהגם דאכילה שיעורו בכזית, היינו שלא יפחות מלאכול שיעור כזית, אבל אין לאכילה שיעור למעלה, וכל מה שמוסיף לאכול נחשב לאכילת מצוה.

הראיות שהביאו מהגמרא שיש מצוה באכילת מצה יותר מכזית, יש מקום לדחות. דהא דאמרו השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא, אין הכוונה על המצה, שלכתחלה יש מצוה באכילת יותר מכזית, אלא על דין הסיבה קאי, דלכתחלה ראוי להסב בכל הסעודה, ובדיעבד השמש יוצא באכילת כזית אחד בהסיבה. ומה שאמרו דניכול מצה טפי לאורתא, היינו שעל ידי שתיית היין יתעורר תאבוננו לאכול מצה הרבה, וממילא יאכל הכזית מצה בתיאבון, וזהו הידור למצוה בשעת אכילתו. וכמו שאמרו (שם טז) במשנה, ערב פסח סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך, והוא כדי שיאכל המצה לתיאבון.

*

והנה יש לומר, דגם אי נימא שבשאר המצות אין שום הידור בהוספה אחר שקיים כבר עיקר המצוה, מצות נר חנוכה עדיפא, ויש מצוה בהדלקת הנרות גם אחר שהדליק כשיעור. דהנה בגמרא (מגילה יד.) אמרו, מ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו להם לישראל, לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש, ומה מעבדות לחירות אומרים שירה [ביציאת מצרים אמרו שירה על הים], ממות לחיים על אחת כמה וכמה ע"כ. וברש"י ואם תאמר נר חנוכה, כבר פסקו הנביאים, אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי ע"כ. ובריטב"א (שם) כתוב, וזה לשונו, ורבנן דתיקון בתר הכי נר חנוכה, יש לומר דסמיך נמי אהאי טעמא ע"כ. ועל פי זה העלה החתם סופר (ח"י שבת כב, ובש"ת אר"ח סימן רח) דמצות עשה דאורייתא לקבוע יום על כל נס, דקל וחומר דאורייתא היא, השתא משיעבוד לגאולה אמרינן שירה, ממות לחיים לא כל שכן, אלא שחכמים קבעו מה לעשות בו מעין המאורע, בפורים לקרוא מגילה ולשלוח מנות, ובחנוכה לומר הלל ולהדליק נרות. ואם כן נהי דהדלקת נרות בעצם לאו דאורייתא, מכל מקום חנוכה גופיה, וכל הימים טובים הקבועים על נסים, דאורייתא ניהו, כדעת הבה"ג דהלל ומגילה וחנוכה דאורייתא (ופלגי בזה הרמב"ם ורמב"ן בספר המצות בשרש הראשון סוף תשובה א' וב' ע"ש). ונמצא חנוכה עיקרו דאורייתא ופירושו מדרבנן ע"ש.

ולפי זה גם קודם שתיקנו רבנן הדלקת הנרות בחנוכה, חיובא רמיא על כל אדם ביומי דחנוכה לעשות זכר להנס מדאורייתא באיזה אופן שרוצה, מכח הקל וחומר מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממות לחיים לא כל שכן. ואין לפירסום זה שיעורא, אלא כל המוסיף בו הרי זה משובח, וכמו באמירת שירת הים, שאם כי בפסוק אחת היו יוצאין, אף על פי כן כל מה שהוסיפו בה הוא חלק מהמצוה. כמו כן מדאורייתא כל פעולה שעושה האדם ומוסיף לפירסומי ניסא יוצא בו מצוה מן התורה. ומעתה גם אחר שהתקינו חכמים לעשות זכר להמאורע בהדלקת הנרות, מכל מקום לא עקרו המצוה דאורייתא לפירסומי ניסא בכל מידי, אלא הוסיפו עלה שיעשו אותה זכר בהדלקת הנרות, ולא תסגי ליה בשאר זכרון. וכאשר מדליק הנרות קיים בזה מצוה דאורייתא עם מצוה דרבנן, שעשה מה שתיקנו חז"ל, אבל אכתי בכל מה שיעשה האדם לזכרון הנס, יש בו מצוה דאורייתא, כמו שהיה קודם תקנת חכמים (ועיין בזה בשמן ראש לחנוכה ח"ב אות קכח).

ומעתה עיקר מצות חנוכה היא, הלל והודאה, כמו אמירת שירה על הים, ואי אפשר לחכמים להוסיף מצוה

חדשה של הדלקת נרות, אלא שחייבו חכמים שההלל והודאה והפרסומי ניסא שחייבה תורה תתקיים באופן של הדלקת נר חנוכה. ולכן בגמרא (שבת כא:) כאשר אמרו, מאי חנוכה, שנכנסו היוונים להיכל וכו', ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל והודאה, לא הזכירו הדלקת הנרות, כי אין בכח החכמים להוסיף מצוה של הדלקת הנרות, אלא קבעו להלל והודאה, שזהו מחיובי התורה, אלא הוסיפו בו פרט, שההודאה תהא באופן של פרסומי ניסא בהדלקת נרות חנוכה. – וכן אנו אומרים (בנוסח על הנסים) ואחר כך באו בניך וכו', והדליקו נרות בחצרות קדשך וכו', וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו 'להודות ולהלל לשמך הגדול', ולא הזכירו מצות הדלקת הנרות, כי זהו רק פרט מחיוב ההלל והודאה, שתהא באופן זה.

וזהו שאמרו בגמרא, דשונה יומי דחנוכה משאר הימים טובים שיש במגילת תענית, דכיון דחנוכה מיפרסם ניסא (טפי משאר הימים טובים של מגילת תענית), והוי חיוב דאורייתא על עצם הפרסומי ניסא, כמו על נס יציאת מצרים, אלא שבמגילת תענית הוסיפו עוד לאסור גם בתענית והספד, על כן גם כאשר נתבטלה מגילת תענית לשאר הימים טובים, אבל במה שנוגע לחנוכה נשאר הדברים, כי עיקרו היא מן התורה, וזהו שדייק רש"י 'שהחזיקו בו כשל תורה', כיון דעיקרו מן התורה החמירו בה טפי, ולא נכון לבטלו.

וזהו הטעם שהנהיגו להדליק נרות בבית הכנסת, הגם שמצות הדלקת נר חנוכה הוי רק על פתח ביתו, אבל חנוכה יש בה חיוב פרסומי ניסא, להודות ולהלל על הנס, כמו שאמרו שירה על הים. וכמו שבשירה כל מה שמוסיף בשירה באיזה אופן שיהיה הרי זה משובח, כן היא בהלל והודאה בחנוכה, כל מה שעושה פעולה לפירסומי ניסא הוי בכלל מצוה. וכיון שחכמים בעומק חכמתם השיגו כי הדלקת הנרות הוי הפירסום היותר גדול, על כן מפרסמין הנס בבית הכנסת בהדלקת הנרות, שיש בזה עצם החיוב של תורה לפירסומי ניסא. – ומעתה גם כאשר מדליק הנרות בביתו שידלקו עוד יותר שעות מהשיעור, הוי זה הוספה בכלל פרסומי ניסא, ויש בה מצוה.

*

והנה במה שדרשו, ומה מעבדות לחירות אומרים שירה, ממות לחיים על אחת כמה וכמה, לכאורה דרשה זו מתאים על מקרא מגילה בפורים, שגזירת המן היה להשמיד להרוג ולאבד, והוי ממות לחיים, אבל בחנוכה לא היה גזירה על הנפשות, אלא להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואין בזה קל וחומר דממות לחיים אומרים שירה. וכתוב בשו"ת ערוגת הבשם (אר"ח סימן ר), דכיון שהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו, שההורגו הורגו בעולם הזה, והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא (רש"י דברים כג-ט), על כן אם יש קל וחומר דממות לחיים אומרים שירה, יש קל וחומר בן בנו של קל וחומר דמהעברת הדת לחירות אומרים שירה ע"כ. ואם כן יש ביומי דחנוכה הוראה להתבונן, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, שכאשר אין תורה אין חיים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ורשעים בחייהם קרויין מתים, וצדיקים במיתתן קרויין חיים (ברכות יח.), ואורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד. ■